

УДК 159.938.3:378

КОМУНІКАТИВНІ ТА ОРГАНІЗАТОРСЬКІ СХИЛЬНОСТІ ЯК ВАЖЛИВІ СКЛАДОВІ ПРОФЕСІЙНИХ ЗДІБНОСТЕЙ ТРЕНЕРА

Павлик О.М., к. психол. н., доцент,
доцент кафедри педагогіки та психології
Харківська державна академія фізичної культури

Василенко І.С., старший викладач
кафедри педагогіки та психології
Харківська державна академія фізичної культури

У статті проаналізовано значення комунікативних та організаторських схильностей майбутніх тренерів із різних видів спорту для розвитку їх професійних здібностей.

Ключові слова: комунікативна компетентність, організаторські схильності, підготовка майбутніх тренерів

В статье анализируется важность коммуникативных и организаторских склонностей будущих тренеров по различным видам спорта для развития их профессиональных навыков.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, организаторские склонности, подготовка будущих тренеров.

Pavlik H.M., Vasylenko I.S. COMMUNICATION AND ORGANIZATIONAL APTITUDES AS IMPORTANT COMPONENTS OF PROFESSIONAL ABILITIES OF COACHES

The article analyzes the importance of communication and organizational skills of future coaches in various sports to develop their skills.

Key words: communicative competence, organizational predisposition, training future trainers.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства ставить перед вищою освітою завдання формування висококваліфікованих фахівців.

Сучасні вимоги до професійної підготовки майбутнього тренера – це, перш за все, формування особистості, здатної до самоосвіти, творчого підходу до оволодіння професійними навичками, критичного мислення, розвитку моральних, етичних якостей, здатність отримувати та коректно користуватися інформацією, що потребує певних професійних знань, умінь, навичок у професійній галузі фізичної культури і спорту. Згідно з новою освітньою парадигмою, майбутній фахівець має оволодіти фундаментальними знаннями, вміннями та навичками, постійно працювати над особистісним і професійним зростанням, уміти досягати поставлених цілей [1].

Майбутні тренери мають бути готові до різнобічних ділових контактів, що ґрунтуються на принципах професіоналізму, взаємоповаги, об'єктивності й підтримки. Важливим завданням у процесі підготовки майбутнього тренера до професійної діяльності є пошук ефективних засобів формування професійних комунікативних знань, умінь та навичок, що забезпечують успішне виконання тренером професійних завдань.

Згідно з визначенням Міжнародного департаменту стандартів для навчання та освіти (IBSTPI), компетентність – це спроможність особистості кваліфіковано проводити діяльність, виконувати завдання або роботу. При цьому поняття «компетентність» охоплює набір знань, навичок і стосунків, що дають змогу особистості ефективно діяти або виконувати певні функції, спрямовані на досягнення стандартів у професійній галузі або сфері діяльності [2].

Останнім часом із боку українських та закордонних вчених теорії комунікації приділяється достатнього багато уваги. Одним з перших у дослідженні педагогічного спілкування почали вивчатися процеси сприймання та розуміння у системі «педагог–учень» О. Бодальовим [3], А. Бойко [4], Л. Кайдаловою [5, с. 41–47]. Проблему педагогічного такту досліджували В. Кан-Калик [6, с. 9–16], І. Синиця [7] та ін.; закономірності формування в учителя комунікативних навичок та умінь, розвиток комунікативної компетентності у процесі професійної підготовки педагога вивчали Н. Волкова [8; 9], К. Касярум [10] тощо.

У педагогічному словнику С. Гончаренка поняття комунікабельність сформульоване як «риса особистості, здатність її до спілкування з іншими людьми, товариськість.

Формується в процесі життя й діяльності людини в соціальній групі» [11].

Професійно-педагогічна комунікація як специфічний процес взаємообміну інформацією у системах «людина-людина» і є засобом здійснення професійної діяльності тренера, майстерність якого має ґрунтуватись, з одного боку, на спеціальних професійних знаннях та різнобічних фахових вміннях у сфері фізичної культури та спорту, а з іншого – на вмінні здійснювати взаємообмін інформацією з учнями, вихованцями, батьками, колегами, адміністрацією, працівниками освіти тощо, досягаючи взаєморозуміння. Успішність її реалізації забезпечує компетентність у здійсненні комунікації – інтегральне особистісне утворення, що поєднує усвідомлене розуміння педагогом цінності комунікативної діяльності, теоретичну і практичну готовність до її кваліфікованого виконання [11].

Отже, основним джерелом набуття комунікативної компетентності майбутнім тренером є знання, досвід й уміння спілкуватись як у діловій сфері, так і в повсякденній ситуації.

Комплексом комунікативних знань, вмінь і навиків, які становлять комунікативну компетентність фахівця, є:

- знання норм і правил спілкування (зокрема ділового);
- високий рівень мовленнєвого розвитку, який дає людині змогу у процесі спілкування вільно передавати і сприймати інформацію;
- розуміння невербальних засобів комунікації;
- вміння налагоджувати контакт із людьми, враховуючи їхні гендерні, вікові, соціально-культурні, статусні характеристики;
- вміння поводитись адекватно до ситуації і використовувати її специфіку для досягнення власних комунікативних цілей;
- вміння впливати на співрозмовника так, щоб схилити його на свій бік, переконати у силі своїх аргументів;
- здатність правильно оцінити співрозмовника як особистість, потенційного конкурента чи партнера і вибрати власну комунікативну стратегію залежно від цієї оцінки;
- здатність викликати у співрозмовника позитивне сприйняття власної особистості [12].

Організаторські здібності тренера проявляються у двох видах: по-перше, у здатності організувати колектив вихованців, згуртувати його, надихнути на вирішення важливих завдань, надавши йому розумну ступінь ініціативи і самостійності, по-друге, у здатності правильно організувати власну роботу. Організація своєї роботи передбачає акуратність і чіткість, уміння правильно

планувати її і здійснювати самоконтроль. У досвідчених тренерів виробляється своєрідне почуття часу – уміння правильно розподіляти роботу в часі, укладатися у призначені терміни.

Від правильної організації свого часу залежить якість проведення занять і настроїв, з яким тренер спілкується з вихованцями. Якщо часова організація вдала, то навчально-тренувальний процес буде ефективний і залишиться час на міжособистісне спілкування. У протилежному випадку тренер може бути втомленим, роздратованим, і це негативно позначиться на якості підготовки спортсменів.

Як відомо, здібності не є вродженим утворенням, вони формуються в житті і діяльності людини. Педагогічні здібності тренера не представляють винятку. Вони формуються і розвиваються не тільки у процесі навчання у вищих навчальних закладах, але і в процесі набуття досвіду практичної роботи з вихованцями. Крім того, тренер має постійно працювати над підвищенням своєї кваліфікації, займатись самовихованням та розвитком тих якостей особистості, які сприяють успіху у його подальшій роботі.

Постановка завдання. На основі вищевикладеного можна сформулювати завдання дослідження, яке полягає у дослідженні комунікативних та організаторських схильностей майбутніх тренерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дослідження проводилось на базі Харківської державної академії фізичної культури та охоплювало 40 студентів майбутніх тренерів, які навчаються на I–III курсах за спеціальністю «Фізична культура і спорт».

Дослідження проводилося у три етапи: на першому етапі за допомогою психологічних методик «Комунікативні та організаторські схильності» В. Синявського та Б. Федоришина «КОС», «Діагностика «перешкод» у встановленні емоційних контактів В. Бойка та «Діагностика комунікативних установок» В. Бойка було виявлено рівень сформованості комунікативних якостей та організаторських схильностей майбутніх тренерів. Також на цьому етапі дослідження нами у вільному порядку було розподілено студентів на експериментальну (ЕГ) та контрольну (КГ) групи по 20 осіб у кожній.

На другому формувальному етапі зі студентами експериментальної групи був проведений тренінг із метою формування у них комунікативних знань, умінь та навичок.

На третьому контрольному етапі перевірялась ефективність застосування психологічного тренінгу щодо формування комунікативних та організаторських умінь і навичок у майбутніх тренерів.

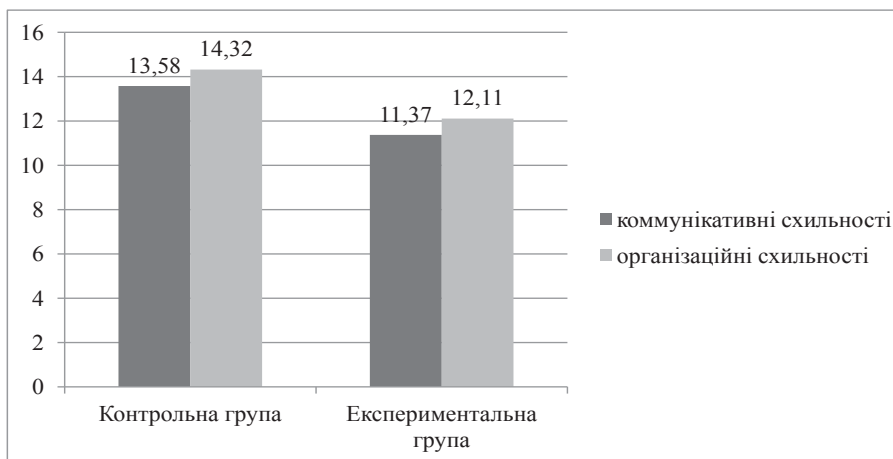
Із метою визначення рівня розвитку комунікативних та організаторських схильностей майбутніх тренерів на констатувальному етапі нашого дослідження було здійснено діагностичні зрізи в експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах. Моніторинг комунікативних та організаторських схильностей у майбутніх тренерів було здійснено за допомогою методики «Комунікативні та організаторські схильності» В. Синявського та Б. Федоришина «КОС».

Отримані дані свідчать (рис. 1), що у майбутніх тренерів в експериментальній групі (ЕГ-1) середній показник комунікативних схильностей становить $11,37 \pm 2,54$ балів і це відповідає середньому рівню прояву. Вони прагнуть контактів із людьми,

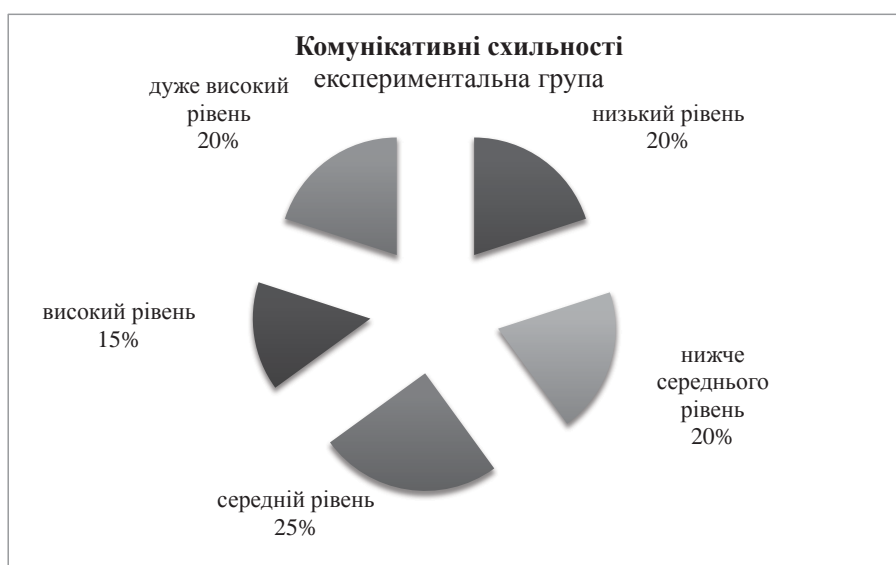
не обмежують коло своїх знайомств, наполягають на власній думці, планують свою роботу, хоча потенціал їхніх нахилів не відрізняється високою стійкістю.

Показник організаторських схильностей становить $12,11 \pm 3,2$ балів і це відповідає другому рівню розвитку, тобто нижче середнього. Вони погано орієнтуються в незвичайній ситуації, не відстоюють свою думку, важко переживають образи. У багатьох справах вони уникають прояву самостійних рішень та ініціативи.

Середній показник комунікативних та організаторських схильностей у контрольній групі (КГ-1) становить $13,58 \pm 2,13$ та $14,32 \pm 2,83$ балів, відповідно. Отримані дані свідчать, що розвиток цих схильностей

Рис. 1. Показники комунікативних та організаторських схильностей майбутніх тренерів в експериментальній та контрольній групах (Хср.)

Рис. 2. Кількість тренерів із різним рівнем комунікативних схильностей у експериментальній групі (%)

у даній групі знаходиться на високому рівні. Вони не розгублюються в новій обстановці, швидко знаходять друзів, постійно прагнуть розширити коло своїх знайомих, займаються суспільною діяльністю, допомагають близьким, друзям, проявляють ініціативу у спілкуванні, із задоволенням беруть участь в організації громадських заходів, здатні приймати самостійні рішення в критичних ситуаціях. Усе це вони роблять без примусу, згідно із внутрішніми спрямуваннями.

Порівнюючи отримані дані стосовно комунікативних та організаторських схильностей майбутніх тренерів із різних видів спорту у експериментальній (ЕГ) та контрольній (КГ) групах, бачимо, що представники контрольної групи мають більш високий рівень розвитку як комунікативних та організаторських схильностей, тоді як представники експериментальної групи потребують планомірної роботи з формування і розвитку своїх комунікативних та організаторських схильностей.

Аналізуючи кількість майбутніх тренерів із різним рівнем комунікативних схильностей у експериментальній групі, бачимо (рис. 2),

що найбільша кількість досліджуваних в експериментальній групі (25%) має середній рівень розвитку комунікативних схильностей; дуже високий, низький і нижче середнього рівень мають по 20% досліджуваних та 15% спортсменів мають високий рівень розвитку комунікативних схильностей в експериментальній групі майбутніх тренерів.

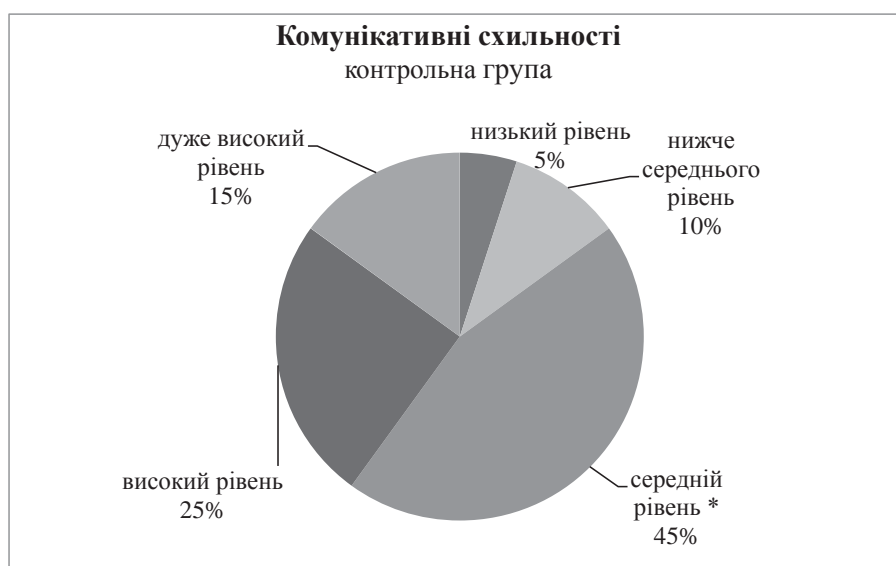
Аналізуючи кількість майбутніх тренерів

із різним рівнем комунікативних схильностей у контрольній групі, бачимо (рис. 3), що вірогідна більшість представників цієї групи (45%) має середній рівень розвитку комунікативних схильностей, 25% досліджуваних мають високий рівень розвитку, 15% мають дуже високий рівень розвитку, 10% мають рівень розвитку, нижчий за середній, та 5% досліджуваних мають низький рівень розвитку комунікативних схильностей.

Аналізуючи кількість досліджуваних із різним рівнем організаторських схильностей у експериментальній групі бачимо (рис. 4), що вірогідна більшість досліджуваних (45%) має низький рівень розвитку організаторських схильностей, 20% має середній рівень розвитку, по 15% досліджуваних експериментальної групи мають дуже високий та високий рівень цих схильностей та 5% мають рівень розвитку, нижчий за середній.

У контрольній групі більшість досліджуваних (35%) має рівень розвитку організаторських схильностей, нижчий за середній (рис. 5), у 25% – дуже високий рівень, по 15% досліджуваних мають високий та низький рівень розвитку і найменше досліджуваних (10%) мають середній рівень розвитку організаторських схильностей

Порівнюючи отримані дані стосовно кількості майбутніх тренерів із різним рівнем комунікативних схильностей у експериментальній та контрольній групах, бачимо, що в експериментальній групі більше досліджуваних із низьким, нижчим за середній та дуже високим рівнем комунікативних схильностей, порівняно з представниками контрольної групи. А у контрольній групі

Рис. 3. Кількість тренерів із різним рівнем комунікативних схильностей у контрольній групі (%) * $p \leq 0,05$

досліджуваних майбутніх тренерів більше тих, хто має середній та високий рівень розвитку комунікативних схильностей, порівняно з представниками експериментальної групи.

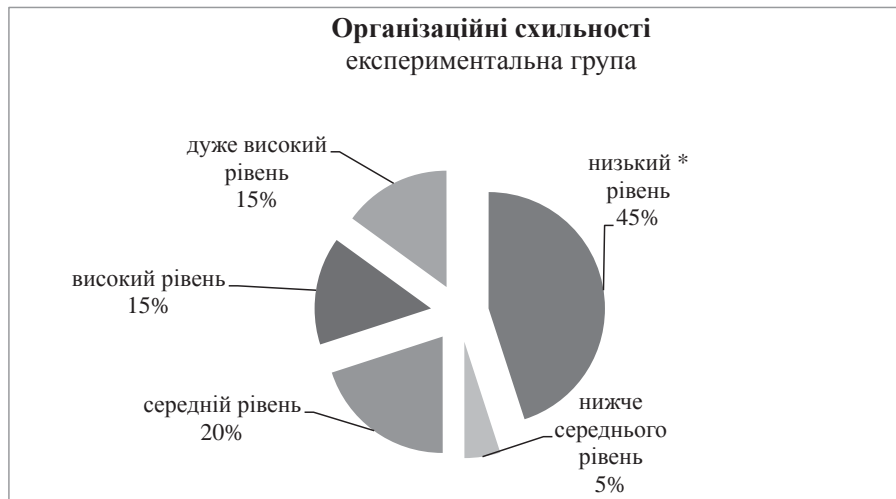
Вірогідні відмінності виявлені між кількістю досліджуваних із низьким та середнім рівнем комунікативних схильностей у контрольній та експериментальній групах ($p \leq 0,05$).

Стосовно порівняння організаторських схильностей у представників експериментальної та контрольної групи бачимо, що майбутнім тренерам в експериментальній групі притаманні низький та середній рівень розвитку організаторських схильностей, а досліджуваним у контрольній групі притаманні рівень нижче середнього та

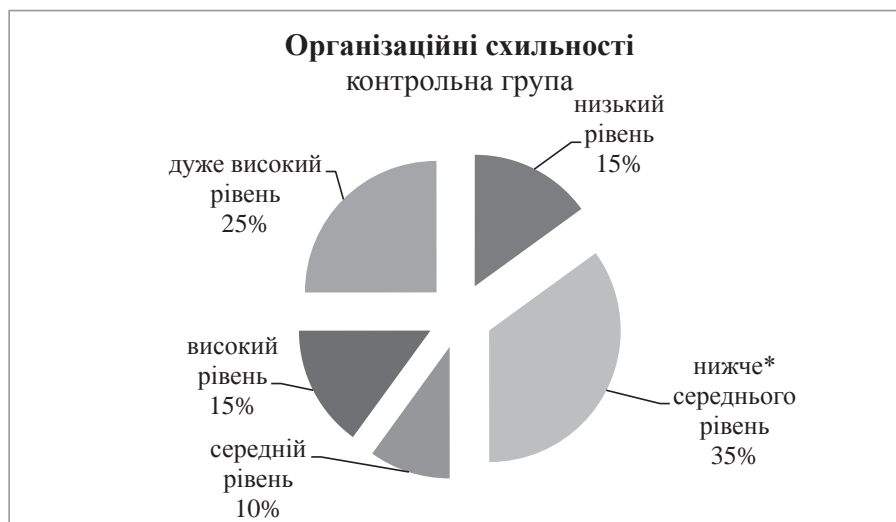
дуже високий рівень розвитку організаторських схильностей.

Низький рівень організаторських схильностей притаманний вірогідно більшій кількості досліджуваних експериментальної групи ($p \leq 0,05$), тоді як рівень розвитку організаторських схильностей, нижчий за середній, притаманний вірогідно більшій кількості досліджуваних контрольної групи ($p \leq 0,05$). Високий рівень розвитку організаторських схильностей притаманний однаковій кількості досліджуваних як в експериментальній, так і у контрольній групі.

Висновки з проведеного дослідження. Отримані у процесі дослідження дані свідчать, що сформованість комунікативних та організаційних схильностей у май-

Рис. 4. Кількість майбутніх тренерів із різним рівнем організаторських схильностей у експериментальній групі (%) * $p \leq 0,05$

Рис. 5. Кількість майбутніх тренерів із різним рівнем організаторських схильностей у контрольній групі (%) * $p \leq 0,05$

бутніх тренерів є недостатньою і потребує упровадження в їх підготовку спеціальних тренінгових програм на формування та розвиток цих схильностей.

Перспективи подальших досліджень у даному напрямі – розробити та впровадити у навчальний процес підготовки майбутніх тренерів із різних видів спорту соціально-психологічний тренінг «Я вмю ефективно спілкуватись», який спрямований на розвиток ефективної комунікації майбутніх тренерів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 37–38. – Ст. 2004.
2. Competencies [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ibstpi.org/competencies.htm.
3. Бодалев А.А. Психология общения / А.А. Бодалев. – М. : Издательство «Институт практической психологии», Воронеж: НПО «МОДЭК», 1996. – 256 с.
4. Бойко А.М. Виховання людини: нове і вічне / А.М. Бойко. – Полтава : Техсервіс, 2006. – 568 с.
5. Кайдалова Л.Г. Формування професійних знань, умінь та навичок із застосуванням сучасних педагогічних технологій / Л.Г. Кайдалова // Теорія та методика навчання та виховання : зб. наук. праць / за ред. Г.В. Троцько. – Х. : ХДПУ, 2001. – Вип. 8. – С. 41–47.
6. Кан-Калик В.А. Педагогическое общение как предмет теоретического и прикладного исследования / В.А. Кан-Калик // Вопросы психологии. – 1985. – № 4. – С. 9–16.
7. Синиця І.О. Педагогічний такт і майстерність учителя / І.О. Синиця. – К. : Рад. школа, 1981. – 319 с.
8. Волкова Н.П. Сутність, види, функції педагогічної комунікації / Н.П. Волкова // Педагогіка і психологія формування творчої особистості: проблеми і пошуки : зб. наук. пр. / ред. Т.І. Сущенко та ін. – К. : Запоріжжя, 2002. – Вип. 23. – С. 30–33.
9. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: [навч. посіб.] / Н.П. Волкова. – К. : Вид. центр «Академія», 2006. – 256 с.
10. Касярум К.В. Формування комунікативної компетенції магістрантів педагогічних спеціальностей у процесі фахової підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / К.В. Касярум ; Черкас. нац. ун-т ім. Б. Хмельницького. – Черкаси, 2011. – 20 с.
11. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник / С.У. Гончаренко. – 2-е вид., доп. і випр. – Рівне : Волинські береги, 2011. – 552 с.
12. Мусатов С.О. Педагогічна комунікація: психологічні витoki та особливості / С.О. Мусатов // Особисті освітні потреби в системі післядипломної педагогічної освіти : науково-методичний збірник / за ред. М.М. Заброцького. – Житомир – Київ : ЖОІППО, 2005. – 196 с.
13. Райгородский Д.Я. Практическая психодиагностика. Методики и тесты. [Учебное пособие] / под ред. Д.Я. Райгородского. – Самара : Издательский Дом «БАХРАХ», 1998. – 593 с.